

Литвинов Олексій Миколайович,
завідувач кафедри кримінального
права і кримінології факультету № 1
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор
Гладкова Євгенія Олексіївна,
старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з
проблем протидії злочинності
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Одним із найнебезпечніших видів злочинних проявів на сьогодні стала корупція. Про це соціальне явище говорять усі – від державного діяча до пересічного громадянина. Інформаційними меседжами щодо подолання корупції як загалом у країні, так і в різних сферах життя, рясніють телебачення, друковані ЗМІ, радіо, рекламні гасла тощо. Ми не можемо не погодитись із тим, що корупція є найбільш небезпечною сферою нелегальних відносин у сучасному суспільстві [1, с. 11]. Так, майже 38 % українців давали неправомірну вигоду, головним чином гроші, під час взаємодії з державними органами. Про це свідчать результати дослідження Global Corruption Barometer компанії Transparency International. У міжнародному рейтингу, що відображає індекс сприйняття корупції, Україна посіла 130-те місце. Найнижчим рівень корупції є в Данії, Новій Зеландії та Фінляндії, а найгірша ситуація спостерігається в КНДР, Південному Судані та Сомалі, від яких нас відділяють лише 43 позиції рейтингу.

Серед причин, які дозволили нашій державі переміститися на вищу сходинку, слід звернути увагу на такі. Антикорупційні органи (САП/НАБУ) у 2017 розгорнули свою слідчу роботу та направили до суду перші справи щодо підозр у топ-корупції. Протягом 2015–2016 років в Україні з'явилися 5 нових правоохоронних та антикорупційних органів, які мали б подолати корупцію та злочинність у країні. Практично одночасно з ініціативи МВС та ЄС в Україні запрацювали Національна поліція, Національне антикорупційне бюро, Спеціалізована антикорупційна прокуратура та Національне агентство із запобігання корупції. Трохи пізніше розпочало роботу Агентство з розшуку та менеджменту активів, а в процесі його створення ще три

структури – Державне бюро розслідувань, Антикорупційний суд та Служба фінансових розслідувань.

Продовжує функціонування Реєстр електронних декларацій. Минув перший рік реформи державних закупівель та обов'язкового використання системи ProZorro. Відбулася реформа ринку газу. Україна здійснила деякі позитивні кроки з дерегуляції. Автори досліджень, на яких ґрунтується розрахунок індексу, також відзначили зниження рівня корупції в поліції та зменшення кількості випадків, коли бізнес змушений надавати неправомірну вигоду. Водночас повільне зростання індексу України, фактично падіння динаміки зростання вдвічі порівняно з 2016 р., пояснюється такими обставинами, як брак політичної волі керівництва країни до рішучої боротьби з корупцією та низький рівень довіри до українських судів і прокуратури. Також варто відмітити постійні законодавчі ініціативи парламенту, які загрожують новоствореній антикорупційній інфраструктурі. Як результат, корупція залишається для бізнесу та звичайних громадян однією з головних проблем.

Якщо подивитись офіційну статистику, то кількість обвинувальних актів, що надійшли до суду у 2017 році, становить 3776. Із них судами були розглянуті лише 1198 кримінальних проваджень і засуджено 788 осіб, з них – 28 депутатів, 3 працівників апаратів судів, 3 прокурорів, 2 працівники СБУ, 110 поліцейських і працівників МВС, 25 працівників ДФС, 33 працівники інших правоохоронних органів, 68 військових, 36 сільських, селищних та міських голів, 49 посадових осіб місцевого самоврядування та 172 держслужбовці. Як бачимо, найменше «корупційних» вироків винесено щодо суддів, прокурорів і працівників СБУ. Найчастіше ловили працівників МВС і держслужбовців.

Що стосується покарання, то більшість засуджених відбулася штрафами (475 осіб). Покарання, пов'язані з позбавленням волі були призначені 188 особам, обмеження волі – 46, позбавлення права обіймати певні посади – 29, узагалі уникали покарання 460 осіб.

Минулорічні рекомендації Transparency International Україна були втілені лише частково. Зокрема, створення Вищого антикорупційного суду відбулось всупереч рекомендаціям Венеціанської комісії. «Кошти Януковича» були перераховані в бюджет за сумнівним судовим рішенням, яке досі залишається офіційно засекреченим. Уряд здійснив певні кроки в розбудові прогресивної системи eHealth і запустив процедуру автоматичного повернення ПДВ, однак протягом року було чимало законодавчих ініціатив, які могли знищити систему ProZorro. Проголосовано в

першому читанні Проект закону «Купуй українське, плати українцям» (про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння розвитку промислового виробництва та малого і середнього підприємництва), що фактично створює умови для повернення корупції в публічні закупівлі. Досі не відбувся аудит оборонних закупівель, а рівень секретності в цій сфері і далі залишається необґрунтованим. Протягом року було чимало спроб обмежити незалежність новостворених антикорупційних органів та випадків тиску на журналістів і громадських активістів, які працюють у сфері протидії корупції: впровадження дискримінаційного електронного майнового декларування, тиск з боку правоохоронних органів, провокації, протидія, побиття та дискредитаційні інформаційні кампанії.

Transparency International Україна рекомендує вжити таких заходів задля покращення стану протидії корупції у 2018 р.:

1) запустити Антикорупційний суд та продовжити судову реформу (ухвалити закон про Антикорупційний суд, що відповідатиме рекомендаціям Венеціанської комісії, створити цей суд уже в 2018 р. та забезпечити його незалежність від будь-якого впливу; підвищити прозорість відбору суддів, розширивши участь громадськості в кваліфікаційному оцінюванні суддів);

2) посилити спроможність слідчих органів і припинити міжвідомчу боротьбу (ухвалити законодавство щодо посилення повноважень САП/НАБУ, надати право незалежної «прослушки» для детективів НАБУ, припинити деструктивне публічне протистояння керівників правоохоронних органів і тиск на журналістів та активістів, які працюють у цій сфері);

3) перезапустити НАЗК (ухвалити законодавство, яке дозволить перезапустити НАЗК на умовах прозорого та незалежного конкурсу, забезпечити законодавчу базу для якісної співпраці та захисту викривачів корупції, забезпечити повне та безперешкодне функціонування реєстру е-декларацій, запровадити автоматичну перевірку декларацій та активізувати перевірку декларацій топ-посадовців);

4) впровадити нові електронні державні інформаційні системи (поширити принцип системи ProZorro «всі бачать все» на нові сфери взаємодії держави, суспільства та бізнесу, максимально «оцифрувати й автоматизувати» взаємодію бізнесу та Державної фіскальної служби);

5) позбавити правоохоронні органи права втручатися в економічну діяльність (змінити законодавство про Національну поліцію, Службу безпеки України, позбавивши їх права розслідувати

економічні злочини, законодавчо забезпечити та створити Службу фінансових розслідувань) [2].

Задля мінімізації корупційної складової доцільно звернути увагу і на міжнародний досвід боротьби з цим негативним явищем, насамперед у країнах, які на практиці довели ефективність апробованих ними механізмів [3, с. 214]. Як показує світова практика, для вирішення проблеми корупції в Україні конче треба забезпечити прозорість діяльності органів державної влади й органів місцевого самоврядування, створення сприятливих умов для розвитку економічного добробуту, залучення громадськості до проведення моніторингу та контролю діяльності державних органів під час ухвалення політично важливих рішень і застосування міжнародних стандартів у роботі всіх державних органів.

Список використаних джерел

1. Корупційна злочинність в Україні: сучасний стан, детермінанти та запобігання: навч. посіб./автор. кол.: В. В. Василевич, О. М. Джу́жа, О. Г. Колб та ін.; за ред. проф. О. М. Джу́жи та доц. Е. В. Расьо́ка. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 340 с.
2. Індекс корупції CPI-2017. Transparency International Ukraine. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2017/> (дата звернення: 02.02.2018).
3. Науково-практичний коментар до закону «Про засади запобігання та протидії корупції»/авторський колектив; за заг. ред. В. В. Коваленка. Київ: Скіф, 2012. 512 с.